

В.Т. Сусіденко (Вінницький торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету, Україна)

А.О. Нікітішин (Вінницький торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету, Україна)

СУЧАСНА СУТНІСТЬ І АРХІТЕКТОНІКА ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

У статті визначено сучасну сутність та архітектуру податкового регулювання соціально-економічного розвитку суспільства. Запропоновано й обґрунтовано концептуальні засади формування комплексної системи (матриці) цілей сучасного податкового регулювання. Представлено структуру податкового регулювання на різних економічних рівнях.

Ключові слова: податок, оподаткування, архітектура податкового регулювання, цілі податкового регулювання, соціально-економічний розвиток.

Рис. 3. Літ. 17.

В.Т. Сусіденко (Вінницький торгово-економічний інститут Киевского национального торгово-экономического университета, Украина)

А.О. Никитишин (Вінницький торгово-економічний інститут Киевского национального торгово-экономического университета, Украина)

СОВРЕМЕННАЯ СУЩНОСТЬ И АРХИТЕКТОНИКА НАЛОГОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ РАЗВИТИЯ ОБЩЕСТВА

В статье определена современную сущность и архитектура налогового регулирования социально-экономического развития общества. Предложены и обоснованы концептуальные принципы формирования комплексной системы (матрицы) целей современного налогового регулирования. Представлена структура налогового регулирования на разных экономических уровнях.

Ключевые слова: налог, налогообложение, архитектура налогового регулирования, цели налогового регулирования, социально-экономическое развитие.

V.T. Susidenko (Vinnytsya Institute of Trade and Economy, Kyiv National University of Trade and Economy, Ukraine)

A.O. Nikitishin (Vinnytsya Institute of Trade and Economy, Kyiv National University of Trade and Economy, Ukraine)

CONTEMPORARY UNDERSTANDING AND ARCHITECTONICS OF TAX REGULATION OF SOCIETY DEVELOPMENT

The article determines the contemporary understanding and architectonics of tax regulation of the socioeconomic development of the society. It offers and grounds the conceptual principles for formation of the complex system (matrix) of aims for the contemporary tax regulation. The structure of tax regulation at different economic levels is presented.

Keywords: tax; taxation; architectonics of tax regulation; aims of tax regulation; socioeconomic development.

Постановка проблеми. Податки та реалізація на практиці ефективної податкової політики займають досить важливе місце у процесі регулювання соціально-економічного розвитку суспільства. Податкове регулювання, будучи важливим фінансовим інструментом забезпечення й підтримки фінансового добробуту в країні, маючи значний регулюючий потенціал, не може бути осторонь соціально-економічного управління суспільним розвитком.

Сучасні проблеми економічного розвитку ідентифікували слабкі сторони грошово-кредитної політики, адже різкий спад виробництва, споживчої та інвестиційної активності не були наслідком високих відсоткових ставок. Саме тому необхідно виявити закономірності та розробити науково обґрунтовані рекомендації щодо використання регулюючого потенціалу окремих податків і податкової політики загалом як одного з важливих складових механізму державного регулювання соціально-економічного розвитку.

Сьогодні ми є свідками періоду оподаткування постіндустріального суспільства, для якого характерне активне переміщення об'єктів оподаткування зі сфери виробництва до сфери послуг та інформації, посилення соціалізації оподаткування, відродження з новою силою регулюючого потенціалу податкових систем у багатьох країнах світу. Відтак, актуальним є дослідження сучасної сутності та побудови податкового регулювання, визначення головних його цілей в контексті оптимального соціально-економічного розвитку та з метою якнайкращої відповідності суспільним інтересам.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем реформування податкової системи у напрямку підвищення ефективності методів податкового регулювання присвячені праці таких вітчизняних науковців, як В.Л. Андрущенко [7; 9], В.В. Буряковський [5], В.П. Вишневецький [4], О.М. Десятнюк [1], Ю.Б. Іванов [1], Т.І. Єфименко [8], А.І. Крисоватий [1; 2], І.О. Луніна [8], В.М. Мельник [7], П.В. Мельник [3], В.М. Опарін [6], Г.О. П'ятченко [6], А.М. Соколовська [8], В.М. Суторміна [9], В.М. Федосов [6; 9], Л.М. Шаблиста [10] та інших.

Суттєвий внесок у дослідження питань податкового регулювання зробили такі зарубіжні автори, як Дж. Арнольд [12], А. Ауербах [13], В. Гейл [13], П. Едвард [14], Б. Салані [16], Дж. Тейлор [17], М. Фельдштейн [15] та інші.

Невирішені частини проблеми. Незважаючи на достатню увагу з боку науковців до питань розвитку податкової системи в цілому та податкового регулювання зокрема, фінансовий, економічний і соціальний впливи й наслідки оподаткування в процесі реалізації механізму податкового регулювання соціально-економічного розвитку суспільства у вітчизняній науковій літературі до цього часу вивчені недостатньо ґрунтовно.

Невирішеними як в теоретичному, так і практичному плані залишаються питання визначення сучасної сутності, побудови та взаємозв'язків податкового регулювання й соціально-економічного розвитку суспільства. Потребують подальшого і ґрунтовного дослідження засади формування системи цілей сучасного податкового регулювання в контексті загальнодержавної стратегії покращення суспільного добробуту.

Метою дослідження є виявлення сутності та розкриття архітекtonіки податкового регулювання на сучасному етапі розвитку суспільства.

Основні результати дослідження. Сьогодні кожен громадянин зацікавлений у тому, щоб держава, керуючи суспільним розвитком, забезпечувала соціальну та економічну стабільність у країні. Серйозне розбалансування економічного розвитку у 2008 р. підтвердило недосконалість механізмів регулювання на всіх його рівнях не лише для окремо взятої країни, але й для всього людства загалом. Необхідно чітко усвідомити серйозність наслідків в разі не-

подолання таких нагальних проблем людства, як бідність, значна соціальна нерівність, економічна відсталість, стійкий дефіцит державних фінансових ресурсів, значне боргове навантаження на економіку, глобальна зміна клімату, що вимагає невідкладних реформ у податковій сфері, спроможних, хоч і частково, їх вирішити.

Податкове регулювання – це сукупність відносин фінансового характеру, які виникають при використанні регулюючими інституціями юридично визначеного податкового інструментарію, маючи на меті досягнення бажаної та зміну діючої поведінки платників податків, що дозволяє досягти в довгостроковій перспективі певних цілей соціально-економічного розвитку суспільства або ж у короткостроковій – бажаної поведінки платників податків.

Прискорення динаміки розвитку суспільних відносин, складна їх архітектура та взаємовплив зумовлює значну взаємозалежність між оподаткуванням і соціально-економічним розвитком людства. Податкове регулювання в межах таких відносин спрямоване на покращення економічного середовища шляхом спрощення правил оподаткування. Це може бути скасування податків, які мають незначну фіскальну роль і призводять до значних витрат платників на їх адміністрування.

Незважаючи на різні підходи до податкового регулювання в розвинутих країнах, країнах, які розвиваються або мають перехідну економіку, все ж таки можливо виділити його загальні тенденції останніх років, що притаманні майже всім країнам світу й зумовлені наростаючою глобалізацією економічних і соціальних відносин:

- скорочення кількості податків на міжнародну торгівлю та їх фіскального тиску на платників;
- скорочення невідповідності фіскального тиску податків на індивідуальні й корпоративні доходи;
- активізація податкового стимулювання розвитку країн на інноваційно-інвестиційній основі;
- наростаючий глобальний інтерес до податків з єдиною ставкою оподаткування (flat tax).

Дослідження сучасних тенденцій податкового регулювання дає можливість зробити висновок, що регулювання останнім часом еволюціонувало від локального: в межах окремих країн (макроекономічний рівень) чи галузей народного господарства (мезорівень), до глобального застосування (міжнародний рівень), значно розширився інструментарій та зросли ефекти його впливу на мікро- та нанорівнях (рис. 1).

Сьогодні в умовах нестабільного макро- та мікросуспільного середовища рішення у сфері податкового регулювання як ніколи раніше тісно корелюються із державною політикою збалансування державних фінансів, економічними і соціальними програмами, які реалізує держава. Від ефективності й оперативності податкового регулювання шляхом використання його фіскального, економічного та соціального потенціалу залежить не лише державний добробут в цілому, але й індивідуальний, який передбачає задоволення потреб кожного члена суспільства, а ефективна податкова політика дозволяє віднайти оптимальний баланс між індивідуальними й суспільними інтересами.

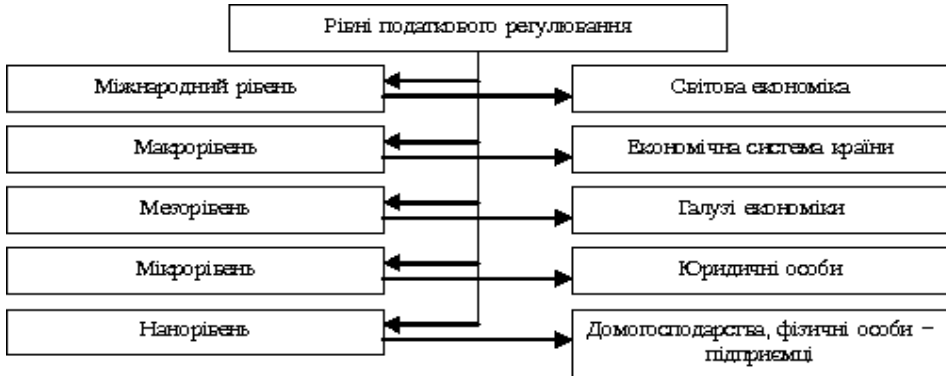

Рис. 1. Рівні податкового регулювання соціально-економічного розвитку суспільства, авторська розробка

Уряд, проводячи податкове регулювання, прагне досягти різних цілей: від збільшення податкових доходів до покращення правил регулювання, якими керуються платники податків при розрахунку й сплаті податків.

Комплексна система цілей сучасного податкового регулювання має будуватися з урахуванням ієрархії домінантних потреб суспільного розвитку і обов'язково враховувати фінансову природу та призначення податків (рис. 2).

Виходячи із зазначеного та враховуючи глобальні потреби людства, головною метою податкового регулювання має бути забезпечення оптимального соціально-економічного розвитку суспільства. При забезпеченні стратегічних потреб суспільства необхідно виділяти фінансову, економічну й соціальну цілі податкового регулювання.

Враховуючи стратегічні потреби суспільства та беручи до уваги домінуюче фінансове призначення податків, мета податкового регулювання першого порядку – це забезпечення уряду доходами, які необхідні для фінансування необхідних суспільству витрат. У стратегії податкового регулювання ця мета є пріоритетною (мета першого порядку) та включає, для прикладу:

- забезпечення Зведеного та Державного бюджету України податковими доходами, виходячи із суспільних потреб;
- зменшення тіньової економіки за рахунок покращення сплати податків на базі побудови оптимального оподаткування платників податків;
- збільшення частки податків у бюджетних доходах, не допускаючи надмірного податкового тиску;
- зміцнення державних фінансів за рахунок збільшення розмірів податкових доходів;
- удосконалення структури системи оподаткування, підвищення рівня сплати бюджетоутворюючих податків тощо.

Податкова політика, виконуючи своє першочергове завдання, забезпечує уряд доходами, які в подальшому використовуються на фінансування суспільних товарів і послуг. Податки дозволяють отримувати державі, яка є виразником волі і бажань своїх громадян, фінансові ресурси для реалізації суспільно визначених цілей і завдань. Оскільки ця мета є центральною, то роль податко-

вої системи в регулюванні економічної поведінки платників податків, здійсненні перерозподілу їхніх доходів, визначенні напрямків соціально-економічного розвитку надзвичайно важлива.

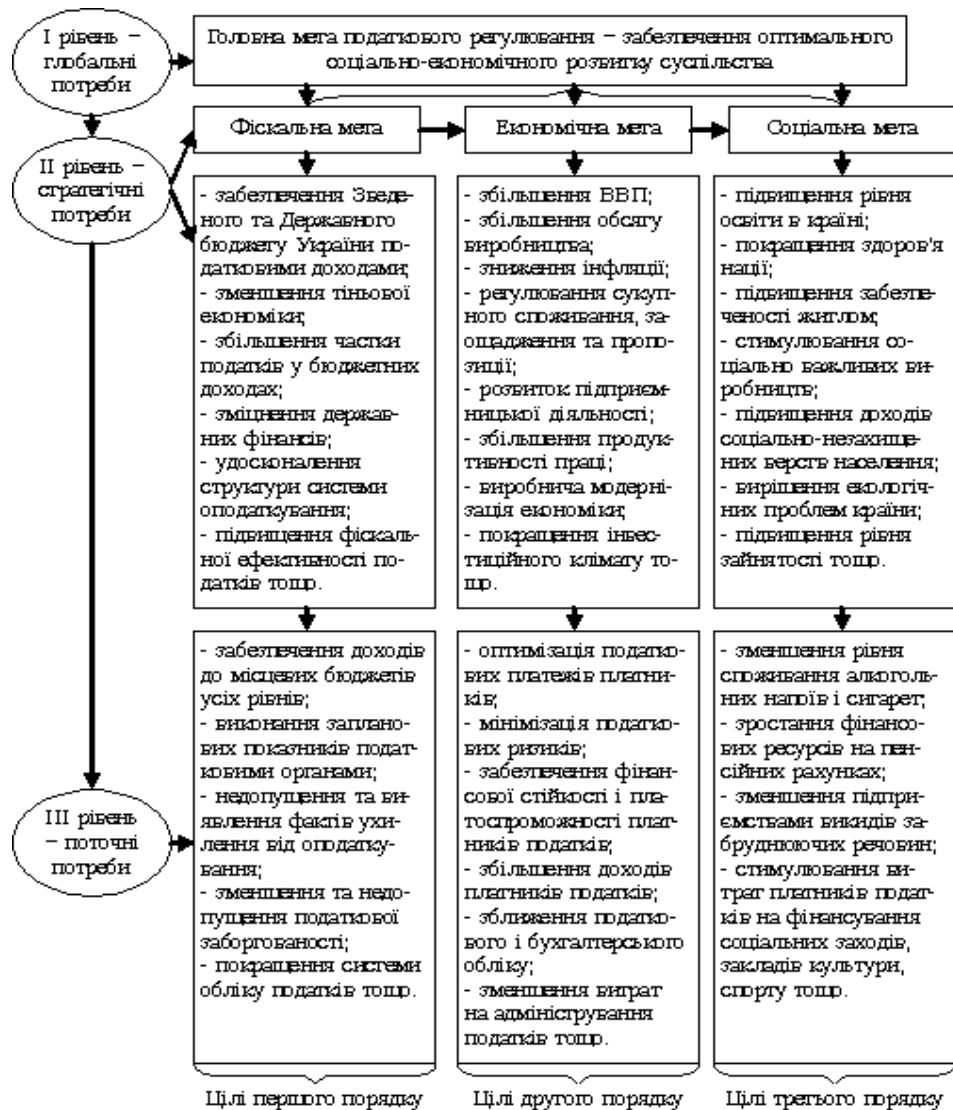

Рис. 2. Комплексна система (матриця) цілей сучасного податкового регулювання, авторська розробка

Сучасне оподаткування, будучи невід'ємним і незамінним атрибутом державності, покликане забезпечувати уряд фінансовими ресурсами, здійснювати корекцію ринкових спотворень. Враховуючи часткову втрату ефективності грошово-кредитних важелів, окремо варто виділити його зростаючу останнім часом роль як інструменту макро- та мікроекономічної стабілізації. Саме високорозвинені країни помітно еволюціонували від традиційного використан-

ня податків лише як фіскальних інструментів до нового його призначення — впливу на економічне зростання, монетарну стабільність, повну зайнятість, регулювання інфляції, економічну поведінку платників податків.

В ієрархії цілей податкового регулювання економічні цілі мають бути на другому місці після фіскальних, що в подальшому дозволяє вирішувати й соціальні проблеми в суспільстві. Оподаткування дозволяє регулювати розміри ВВП, обсяги виробництва, інфляцію, сукупне споживання, заощадження й пропозицію, розвиток підприємницької діяльності. Сучасне податкове регулювання передбачає спрощення правил оподаткування, забезпечення прозорості в даному процесі, збільшення інвестиційної активності, зменшення тіньової економіки та стимулювання виробничої модернізації економіки, зайнятості населення й розвитку бізнесу. Економічні цілі податкового регулювання також включають зменшення часу і витрат на адміністрування податків контролюючими органами й бізнесом, встановлення якомога нижчих податкових ставок податків для їхніх платників з урахуванням бюджетних інтересів.

Податкова компонента має посідати важливе місце у стратегії регулювання розвитку країни. Це твердження має багатовікову історію, адже ще відомий середньовічний мусульманський економіст-мислитель Ібн Хальдун відмічав, що надмірне оподаткування було значною перешкодою для здійснення економічної діяльності [11, 61].

Регулювання економічного розвитку податковим інструментарієм може відбуватися за рахунок:

- коригування напрямків вкладення приватних інвестицій, відповідно до стратегії розвитку через зміну податкових ставок, надання податкових пільг;
- податкового стимулювання розширення виробництва та збільшення робочих місць;
- створення умов для підвищення норми заощадження і накопичення приватного капіталу з метою їх подальшого запозичення урядом і збільшення інвестування отриманих ресурсів в економічний розвиток.

Звичайно, що тільки одне оподаткування не створює передумови для покращення економічної ситуації в країні. Важливими є й інші чинники, такі як політична і економічна стабільність, доступ до кредитних ресурсів, наявність кваліфікованої робочої сили тощо.

Регулювання належить до однієї з найдавніших функцій держави, і сьогодні воно глибоко проникло в економічні та соціальні процеси у суспільстві. Історично склалося так, що регулювання акцентувало увагу на економічній складовій суспільних відносин, але нові проблеми суспільного розвитку соціального характеру доповнили регулювання і соціальним блоком. Сучасні тенденції оподаткування в багатьох країнах світу засвідчують все ширше врахування соціальних інтересів.

Соціальні цілі податкового регулювання є важливими та знаходять свій прояв у:

- перерозподілі доходів і багатства через прогресивне оподаткування, встановлення податків на багатство і спадщину;
- збільшенні рівня освіти в країні, покращенні здоров'я нації, підвищенні забезпеченості житлом шляхом регулювання розміру податкового кредиту;

- підвищенні доходів соціально-незахищених верств населення, надаючи їм право використовувати податкові соціальні знижки.

Соціальний блок податкового регулювання також включає комплекс заходів, спрямованих на недопущення або мінімізацію небажаних соціальних дій, таких як куріння, вживання алкоголю, забруднення навколишнього природного середовища. Це досягається шляхом зміни акцизних податків на тютюн та алкогольні напої, екологічних податків.

Розробка стратегії податкового регулювання в обов'язковому порядку вимагає постановки вірних цілей, розуміння взаємозв'язків між умовами функціонування ринкової економіки та поведінкою платників податків (рис. 3).

Рис. 3. Модель реалізації цілей податкового регулювання, авторська розробка

Податкове регулювання повинне мати таку структуру та реалізовуватися таким чином, щоб бути послідовним і зрозумілим для його учасників. Попередньо мають бути встановлені інституційні показники, які б дозволяли планувати регулюючі заходи та ідентифікувати успішність вже реалізованих.

Регулювання має бути наслідком комунікацій між усіма учасниками, які реалізують його та піддаються його впливу, тобто податкове регулювання – це законодавчо закріплені визначенні дії, які попередньо схвально оцінені суспільством, адже органи законодавчої влади є виразниками інтересів суспільства.

Заключний етап процесу податкового регулювання, коли воно нарешті реалізоване, – це аналіз і порівняння фактичних результатів з тими, які були визначені як бажані. Це дозволяє оперативню ідентифікувати прорахунки та усувати їх або не допускати у майбутньому.

Висновки. Отже, на основі проведеного дослідження сучасне податкове регулювання можна визначити як складну багатофункціональну категорію, сутність якої трактується як використання юридично закріплених податкових інструментів для виконання суспільно визначених у конкретний період часу та політично схвалених соціально-економічних завдань, що дозволяє розгля-

дати та використовувати його тривимірно як інструмент: 1) державної фінансової політики акумуляції фінансових ресурсів для покриття необхідних для суспільного розвитку витрат, пов'язаних із створенням суспільних товарів і послуг; 2) державної економічної політики стабілізації, підтримки та стимулювання економічного зростання, в т.ч. запобігання або ліквідації небажаних ринкових результатів, шляхом регулювання економічної поведінки платників податків; 3) державної соціальної політики досягнення справедливості в розподілі доходів, вирішенні екологічних проблем суспільства, стимулювання розвитку людського капіталу.

Формування комплексної системи (матриці) цілей податкового регулювання має враховувати фінансову природу оподаткування та ієрархію напрямків податкового регулювання, серед яких слід виділити фінансовий, економічний та соціальний. Домінування тієї чи іншої мети, їх співвідношення формується відповідно до потреб соціально-економічного розвитку суспільства.

При здійсненні податкового регулювання пропонується виділяти:

- враховуючи глобальні потреби суспільства – головну мету податкового регулювання, яка полягає у забезпеченні оптимального соціально-економічного розвитку суспільства;

- враховуючи ієрархію стратегічних потреб суспільства – фінансові цілі першого порядку, економічні – другого порядку і соціальні – третього порядку;

- враховуючи поточні потреби суспільства – цілі найнижчого рівня, виконання яких сприяє досягненню цілей вищих рівнів.

Сучасне нестабільне як фінансово-економічне, так і соціальне становище зумовлює необхідність подальшого дослідження та пошуку шляхів якнайкращого використання податкового регулювання, прагнучи реалізувати основну мету – забезпечення оптимальних темпів соціально-економічного розвитку суспільства.

1. *Іванов Ю.Б., Крисоватий А.І., Десятнюк О.М.* Податкова система: Підручник. – К.: Атіка, 2006. – 920 с.

2. *Крисоватий А.І.* Теоретико-організаційні доміанти та практика реалізації податкової політики в Україні: Монографія. – Тернопіль: Карт-бланш, 2005. – 371 с.

3. *Мельник П.В.* Розвиток податкової системи в перехідній економіці. – Ірпінь: Академія державної податкової служби України, 2001. – 362 с.

4. *Налогообложение: теории, проблемы, решения / В.П. Вишнеvский, А.С. Веткин, Е.Н. Вишнеvская и др.; Под общ. ред. В.П. Вишнеvского.* – Донецк: ДонНТУ, ИЭП НАН Украины, 2006. – 504 с.

5. *Податки: Навч. посібник / В.В. Буряковський та ін.* – Дніпропетровськ: Пороги, 1998. – 611 с.

6. *Податкова система України: Підручник / В.М. Федосов, В.М. Опарін, Г.О. П'ятаченко та ін.; За ред. В.М. Федосова.* – К.: Либідь, 1994. – 464 с.

7. *Податкові важелі та стимули розвитку господарських систем (теоретичні засади та практика використання): Монографія / За заг. ред. В.Л. Андрущенко, В.М. Мельника.* – Ірпінь: Національний університет ДПС України, 2006. – 210 с.

8. *Система податкових пільг в Україні у контексті європейського досвіду / А.М. Соколовська, Т.І. Єфименко, І.О. Луніна та ін.* – К.: НДФІ, 2006. – 320 с.

9. *Суторміна В.М., Федосов В.М., Андрущенко В.Л.* Держава – податки – бізнес: із світового досвіду фінансового регулювання ринкової економіки: Монографія. – К.: Либідь, 1992. – 328 с.

10. *Шабліста Л.М.* Податки як засіб структурної перебудови економіки. – К.: Інститут економіки НАН України, 2000. – 218 с.

11. *Abdul, A.I.* (2004). Contributions of Muslim scholars to economic thought and analysis (11-905 a.h./632-1500 a.d.). Saudi Arabia, Islamic economics research centre King Abdulaziz, University Jeddah. 138 p.
12. *Arnold, J.* (2008). Do Tax Structures Affect Aggregate Economic Growth?: Empirical Evidence from a Panel of OECD Countries. OECD Economics Department Working Papers, 643. 26 p.
13. *Auerbach, A., Gale, W.* (2009). Activist fiscal policy to stabilize economic activity. NBER Working Paper, 15407. 55 p.
14. *Edward, P.* (2004). Why do Americans work so much more than Europeans? Federal Reserve Bank of Minneapolis Quarterly Review, 28(1): 2–13.
15. *Feldstein, M.* (2008). Effects of Taxes on Economic Behavior. National Tax Journal, LXI (1): 131–149.
16. *Salanie, B.* (2003). The Economics of Taxation. MIT Press. 226 p.
17. *Taylor, J.* (1999). The Lack of an Empirical Rationale for a Revival of Discretionary Fiscal Policy. American Economic Review: Papers and Proceedings, 99(2): 550–555.

Стаття надійшла до редакції 10.11.2011.

КНИЖКОВИЙ СВІТ

СУЧАСНА ЕКОНОМІЧНА ТА ЮРИДИЧНА ОСВІТА
ПРЕСТИЖНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ

Україна, 01011, м. Київ, вул. Панаса Мирного, 26
E-mail: book@nam.kiev.ua
тел./факс 288-94-98, 280-80-56

Менеджмент: Підручник / За заг. ред. д.е.н., проф. М.М. Єрмошенка. – К.: Національна академія управління, 2011. – 656 с. Ціна без доставки – 130 грн.

Авторський колектив: **М.М. Єрмошенко, С.А. Єрохін, М.П. Денисенко, О.А. Кириченко, О.І. Соскін.**

Має гриф підручника від МОН України.

У даному підручнику викладено матеріал, який дає системне уявлення щодо менеджменту. Комплекс представлених навчальних матеріалів стосується відносин управління на макро- та мікрорівні економічної системи, що дозволяє сформувати сутнісне бачення щодо менеджмент-взаємозв'язків різноманітних видів діяльності. У цілому викладений матеріал суттєво поширює теоретичні і методичні уявлення щодо менеджменту.

Підручник включає теоретичні засади менеджменту, історію його виникнення і розвитку, форми і методи документообороту при здійсненні управлінської діяльності, основи операційного менеджменту, розкриває нові тенденції у розвитку стратегічного менеджменту. Містить також менеджмент-практикум щодо основних засад управління.

Призначений для студентів вищих навчальних закладів, викладачів, аспірантів, а також всіх тих, хто цікавиться питаннями управління.